

ЖАН КОПЕН

/втората половина на XVIII в./

Жан Копен е между онези представители на френската общественост, сред които се разпалват надежди и се утвърждава дълбокото убеждение, че Луи XIV трябва да промени традиционната френска политика спрямо Турция, да поведе християнския свят срещу тази политическа сила и да допринесе за осъществяване подялбата на нейното наследство. В тази връзка се появява съчинението на капуцинския монах Мишел Февр, прекарал много години в Леванта и запознат със състоянието на Турция — *Théâtre de la Turquie*¹ — емоционално наситена с тъмни краски картина на тогавашна залязваща вече Турция, с конкретни предложения за сломяването и подялбата ѝ. В такава атмосфера се проявява и друг мисионер, католическият монах Жан Копен. Като консул в Дамietta и в Палестина той пътува из Османската империя и се запознава добре със страни, народи, порядки и възможности за борба с тази империя. По неговите планове тя трябвало да бъде поделена между Венеция, Австрия, Португалия, Холандия, Савоя, Модена, Парма, папата и малтийските рицари.²

Поместената тук извадка е по изданието R. P. J. Corpin, *Relation des voyages dans la Turquie, la Thébaïde et la Barbarie*, Lyon, 1720.

Плод на пребиваването на Копен в Турция и на обиколките му из нея са следните бележки за Румелия:

Глава IX

СВЕДЕНИЯ ЗА РОМАНИЯ

Романия, наречена от турците Ромели, е получила името си от града Константинопол, назован също и нов Рим.³ Тя е имала и много други [наименования] в древността. От тях най-прочуто е Тракия, което тя получила от някой си Тракс или Трациус.⁴ На север е обградена с планината Хемус⁵ наречена от италианците „Верига на света“ или Сребърната планина; на юг [е оградена] от Архипелага, на изток от Голямото море,⁶ Босфора и Пропонтида⁷ и на запад от България⁸, част от Македо-

ния, от която я отделя реката Стримон⁹. Тази провинция е на дължина 20 дни път и на ширина — 7. Въздухът ѝ е по-скоро студен, отколкото топъл поради планините ѝ. От тях най-известни са Хемус, Родопите и Пангей¹⁰. Но това не пречи да има и множество равнини, плодородни на жито и вина, главно в областта на морето, по-умерена [по климат] от останалата [част]. Реките ѝ са Херб¹¹, Нес¹², Мелас¹³ и Стримон. В миналото е имала сребърни мини. Сега има мини за стипца. Всичко необходимо за живота се намира там в изобилие освен дървата, които липсват на много места. Най-значителните градове са на първо място Бизанс, сега Константинопол, който заслужава отделна глава поради значимостта му, Абдера, наречена Клазомена¹⁴, Никопол¹⁵, Андринополи, Филипи, Филипополи, Троянополи, Апология¹⁶, Хераклея¹⁷ и Силиврия. Всички тези места сега са лошо поддържани и нямат нещо достойно за наблюдение освен Андринопол, който е в най-добра форма, защото султанът отива там от време на време. Тракия някога е била извънредно населена. Жителите ѝ са били снажни и пълни с качества. Херодот казва, че биха били непобедими, ако биха могли да се обединят. Този, който ги просветил и им дал първите закони, бил ученик на Питагор, наречен Залмоксис¹⁸. Тази област сега е пълна с различни народности: християни,¹⁹ евреи и турци и там се наблюдава голямо разнообразие в облеклото, нравите, религиите. Но религията на Мохамед има несравнено много повече привърженици от останалите. Би казал човек, че въздухът на тази област вдъхва войнствени склонности, защото хората, които се раждат днес тук, пазят репутацията на древните траки — те са най-добрите войници в армията на султана след еничерите от личната му гвардия“ (с. 94—95).

Увод, подбор и превод: Б. Цветкова
Коментар: П. Коледаров

¹ Paris, 1682.

² Jean Coppin, *Le bouclier de l'Europe ou la guerre sainte, contenant des avis politiques et chrétiens, qui peuvent servir de lumière aux rois et aux souverains de la Chrétienté, pour garantir leurs estats des incursions des Turcs et reprendre ceux qu'ils ont usurpé sur eux. Avec une relation de voyages faits dans la Turquie, la Thébaïde et la Barbarie*. A Lyon, 1660, 496 p., Сведенията за него са по *Relation des voyages faits dans la Turquie, la Thébaïde et la Barbarie* par R. P. J. Coppin. Lyon, 1720 и P. Самарцић, пос. съч., с. 611.

³ Османските турци възприели от мохамеданите в Близкия Изток названието „Рум“, означаващо първоначално Рим, а след това неговия приемник — Византия, и изобщо всички източноправославни християни в Европа. Когато завоювали първите територии на Балканския полуостров от Византия, те ги нарекли „Рум-или“, което означавало „Римска (т. е. византийска) земя“. Това име се разпростряло върху всички завоювани християнски страни до Босна.

⁴ Копен се води от традицията да се обяснява името на народите и страните с някакъв епоним. Според последните изследвания значението на

името „трак“ в йонийски или по-късно в атическия език е погърченото тракийско име с първоначален смисъл „смел“, „храбър“, което по законите на народното старогръцко етимологизиране впоследствие (т. е. през класическата епоха) е придобило значението на „остър“, „див“, „груб“ и „необуздан“. Вж. К. Влахов, Името на древните жители на нашата земя — траките. Език и литература, XXV, 1968, кн. 2, с. 31—34.

⁵ Стара планина. До средата на XIX в., когато Балканският полуостров бил по-добре изучен, в западноевропейската географска наука господствували представите на античните земеписатели, че надлъжно през целия Балкански полуостров минавала една единна планинска верига. Някои автори я назовавали „Мизийска“, тъй като отделяла двете Мизии (Горна и Долна) от Тракия и Македония. Тази въображаема планинска верига според древните географии се състояла от Хемус (дн. Стара планина), орографските комплекси Орбелос (образуван от планините между Белашица и Осоговската планина), Скардос (от Шар пл. със Скопска Черна гора) и Бертиско (Северноалбанските планини). Именно западният дял на тази планинска „верига“ бил наричан от италианците „Верига на света“ или „Сребърната планина“. Копен се води по тази антична концепция и затова слага знак на равенство между последните и Стара планина.

⁶ Черно море — античният Евксински понт.

⁷ Мраморно море.

⁸ Копен се води от западноевропейската представа за страната България като „провинция“. Под това име не е съществувала административна или друга единица в устройството на султанска Турция. Тази практика е била въведена от западноевропейската картография от XVI до XIX в., придържаща се строго към античната областна номенклатура. Съставителите на карти през този период са употребявали вместо действителните имена на области или страни тези на римските провинции. Под влияние и на хуманистичните идеи те задължително отбелязвали в средната и източната част на Балканите „Македония“ (в античното ѝ местоположение, независимо че през средновековието с това име вече била известна Маришката низина в Тракия), „Тракия“ (понякога и като Романия или Румелия) и „България“. Последната се явява по традиция от средновековието, когато българската държава се наложила с международния си престиж и изместила името на „Мизия“. След XVI в. обаче „провинцията“ България била ограничена между Дунава, Черно море, Стара планина и р. Морава, респективно Тимок, след създаването на Сръбското княжество в началото на XIX в. Много от пътешествениците обаче на място констатирали и отбелязвали в бележките си значително по-широките граници на България като страна. Вж. P. K o l e d a r o v, *Traditions of Antiquity and the Middle Ages*.

⁹ Река Струма. До завоеванията на цар Филип II (359—336 г. пр. н. е.) се смятало, че тя разделяла същинска Македония от Тракия. Копен, както и мнозина други пътешественици, се води от тази по-стара концепция. Според римското административно деление границата между провинциите Тракия и Македония е била р. Места. Последното е влязло в основата и на съвременното разграничение на двете области.

¹⁰ Пангей е планина в Източна Македония, на изток от устието на р. Струма. През средните векове и новото време се наричала Кушиница, но сега официално носи отново античното си име Пангеон.

¹¹ Изопачено от Хеброс, дн. Марица.

¹² Нестус, дн. Места.

¹³ Античното име на дн. р. Кавак или Саян дере, която се влива в Сароския залив.

¹⁴ Абдера е бил разположен при най-източния ръкав от делтата на р. Места, при дн. с. Булустра. Според Херодот (I, 168) античният град е бил основан от Тимезий от Клазомене (на едно островче край южния бряг на дн. Измирски или Смирненски залив). Копен погрешно е поставил името на града-майка, сложил началото на колонията.

¹⁵ Никополис ад Нестум или Неврокоп, дн. гр. Гоце Делчев — НР България.

¹⁶ Гр. Созопол.

¹⁷ Гр. Мармара Ереглиси, пристанище на тракийския бряг на Мраморно море — Турция.

¹⁸ Гетски жрец и бог. Като роб у Питагор той получил първите си знания, а след това продължил науките си сред египтяните.

¹⁹ Копен, както мнозина от пътешествениците, имал за критерий само вероизповеданието и не правел разлика между различните народности, които обитавали Балканите.